

P.M.Əhmədli
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
parvinahmadli7@gmail.com

TƏHSİL MÜƏSSİSƏLƏRİNDƏ DÜZGÜN KOMMUNİKASIYA STRATEJİ İDARƏETMƏNİN ƏSAS AMİLLƏRİNDƏN BİRİ KİMİ

Xülasə

Məqalədə Azərbaycanada təhsil müəssisələrində düzgün kommunikasiya strateji idarəetmənin əsas amillərindən biri kimi araşdırılır və informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi məsələləri tədqiq olunur. İnformasiya-kommunikasiya texnologiyalarının bir qrup vacib göstəricilərinin təhlili verilir, bu texnologiyaların daha geniş tətbiqi hesabına təhsil sahəsinin inkişafının sürətləndirilməsi məsələlərinə baxılır. Həmçinin təhsil müəssisələrində informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqinin genişləndirilməsi problemləri açılır, internet resurslarından istifadəyə çıxış imkanlarının artırılmasının əhəmiyyəti diqqətə çatdırılır, çatışmazlıqların aradan qaldırılması istiqamətində tövsiyə verilir.

ПРАВИЛЬНАЯ КОММУНИКАЦИЯ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ КАК ОДИН ИЗ ОСНОВНЫХ ФАКТОРОВ СТРАТЕГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ

Резюме

В статье исследуется правильная коммуникация в учебных заведениях Азербайджана исследуется как один из основных факторов стратегического управления, а также изучаются вопросы оценки эффективности информационно-коммуникационных технологий. Дан анализ группы важных показателей информационно-коммуникационных технологий, рассмотрены вопросы ускорения развития сферы образования за счет более широкого применения этих технологий. Также разьясняются проблемы расширения применения информационно-коммуникационных технологий в образовательных учреждениях, подчеркивается важность расширения доступа к интернет-ресурсам, даются рекомендации по устранению недостатков.

ПРАВИЛЬНАЯ КОММУНИКАЦИЯ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ КАК ОДИН ИЗ ГЛАВНЫХ ФАКТОРОВ СТРАТЕГИИ УПРАВЛЕНИЯ

Summary

In the article, correct communication in educational institutions in Azerbaijan is investigated as one of the main factors of strategic management, and the issues of evaluating the efficiency of information and communication technologies are studied. An analysis of a group of important indicators of information and communication technologies is given, issues of accelerating the development of the field of education due to the wider application of these technologies are considered. Also, the problems of expanding the application of information and communication technologies in educational institutions are explained, the importance of increasing the access to Internet resources is highlighted, and recommendations are made to eliminate the shortcomings.

Açar sözlər: təhsil, strateji idarəetmə, kommunikasiya, təhsilin idarəolunması

Ключевые слова: образование, стратегическое управление, коммуникация, управление образованием

Key words: education, strategic management, communication, education management

Müasir dövrdə informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının istisnasız olaraq hər bir fəaliyyət sahəsinə nüfuz etməsi dünyanı nəhəng informasiya məkanına çevirmişdir. Təhsilin idarəolunmasının məlumat sistemlərinin (TİMS) işlənməsi, təhsildə İKT-nin tətbiqi üzrə proqramların həyata keçirilməsi, bütün təhsil müəssisələrində TİMS-lə bağlı dövlət siyasətinin reallaşdırılmasına təşkilati-pedaqoji və metodik kömək göstərilməsi, təhsilin inkişafı sahəsində proqnozlaşdırmanın aparılması, milli təhsil resurslarının formalaşdırılması və inkişaf etdirilməsi müasir dövrdə mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Əlverişsiz qlobal təsirlərin artdığı bir dövrdə, eyni zamanda COVID-19 pandemiyasının mənfi təsirinin dairəsinin genişləndiyi və hələ də davam etdiyi bir şəraitdə təhsil müəssisələrində kommunikasiya sistemlərinin təkmilləşdirilməsi, rəqəmsal texnologiyaların tətbiqinin genişləndirilməsi əsasında təhsilin keyfiyyətinin artırılması mühüm strateji əhəmiyyət kəsb edir.

Ümumiyyətlə, elektron və rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi, bütövlükdə ölkənin rəqəmsal inkişafının təmin olunması və sürətlənməsi dövrün zərurəti kimi ortaya çıxmışdır. Belə ki, dünya ölkələrində informasiya cəmiyyəti şəraitinə uyğun olaraq rəqəmsal inkişaf əhəmiyyətli səviyyədə ön plana keçib. Təhsilin bütün sahələrində, həm də cəmiyyətdə yeni kreativ

yanaşmalar, məhsuldar mexanizmlər, səmərəlilik problemlərinin həlli ilk növbədə İKT xidmətlərinin və alətlərinin tətbiqini şərtləndirir (1).

Qeyd edək ki, cəmiyyətin informasiya resurslarına çıxışlarının asanlaşdırılması, informasiya cəmiyyətinin formalaşdırılması və İKT xidmətlərinin strukturunun genişləndirilməsi, bütün sahələrdə şəffaf və səmərəli elektron xidmətlərinin göstərilməsi insanların, cəmiyyətin məmnunluğu ilə yanaşı, həm də cəmiyyətlə dövlət arasında etimad mühitini yaxşılaşdırır, sosial-iqtisadi problemlərin həlli üçün resursların cəlbinə münbit şərait yaradır, təhsil müəssisələrinin inkişafının sürətləndirilməsini zərurətə çevirir. BMT-nin elm, təhsil və mədəniyyət məsələləri üzrə hazırladığı sənədlərdə informasiya cəmiyyətinin problemlərinə geniş yer verilir və qeyd olunur ki, bu sırada əsas məqsəd İKT-nin səmərəli şəkildə yayılması və informasiyanın hamı üçün əlçatan olmasıdır. Digər tərəfdən, bu qurumun ixtisaslaşdırılmış orqanı olan Beynəlxalq Telekomunikasiya İttifaqı informasiya cəmiyyətinin infrastrukturunun yaradılmasında bir sıra tədbirlərin vacibliyini ön plana çəkir:

1. İKT xidmətlərinə bərabərhüquqlu çıxış imkanları və əlçatanlıq;
2. sosial-iqtisadi inkişaf məsələlərinin daha səmərəli həllinə imkan verən internet infrastrukturunun mövcudluğu;
3. qlobal problemlərin, o cümlədən iqlim dəyişiklikləri ilə bağlı məsələlərin həlli;
4. internet xidmətlərində kibercinayətkarlıq hallarının qarşısının alınması, eyni zamanda spam probleminin həll olunması;
5. İKT xidmətlərinin istifadəsinə inamın formalaşdırılması;
6. informasiya resurslarının yayılmasında bərabərsizlik hallarına yol verilməməsi;
7. insanların həyat təhlükəsizliyinin və cəmiyyətin sabitliyinin gücləndirilməsində İKT-dən səmərəli istifadənin təşkili;
8. hazırki texnologiyaların yenilənməsi və yeni nəsillər şəbəkələrin formalaşdırılması (3, s. 10).

2030-cu ilədək olan dövrdə Avropada istehsal sektorunun innovativ dəyişmələrdən keçməsi nəzərdə tutulmuşdur və burada əsas innovativ yanaşmalar kimi aşağıdakı aspektlərə üstünlük verilmişdir:

- daha qabaqcıl və məhsuldar istehsal prosesləri;
- uyğun gələn smart istehsal sistemləri;
- elektron, virtual və mövcud resurslara maksimum qənaət edən müəssisələr;
- mobilliyi ilə seçilən müəssisələr, həmçinin birgə müəssisələr;
- ideyalar hazırlayan və yetişdirən insan-beyin mərkəzli istehsal formaları (4, s. 55).

Bu proseslər dünya səviyyəsində də önəmli yer tutur və qlobal səviyyədə informasiya texnologiyaları ilə bağlı iqtisadi fəaliyyət hazırda sürətlə genişlənməkdədir. Belə ki, dünya ÜDM-də İKT-nin payı 5,0-6,0% səviyyəsindədir, amma yaxın illərdə bu göstəricinin 9,0-10,0%-dək artacağı gözlənilir.

Əlbəttə, ölkəmiz öz müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra bir çox sahələrdə hər şeyi yenidən başlamağa məcbur olmuşdu və dünyada baş verən təlatümlər, qlobal böhranlar səbəbindən dayanıqlı inkişaf səviyyəsinə çıxmaq, yüksək texnologiyaları inkişaf etdirmək üçün həm vaxt, həm də güclü resurslar və ardıcıl investisiyalar tələb olunurdu.

Bu mənada ölkə Prezidentinin Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Ümumtəhsil məktəblərinin İKT ilə təminatı Proqramı (2005-2007-ci illər)” ümumi təhsilin inkişafında tarixi nailiyyət kimi qiymətləndirilməlidir. Həmin Proqramın yerinə yetirilməsi nəticəsində ölkə üzrə 3739 məktəbə 31677 kompüter və ona uyğun digər İKT avadanlığı verilmişdir. Eyni zamanda 1103 məktəbə noutbuk və proyektor verilmişdir. Beləliklə ümumtəhsil məktəblərinin V-XI siniflərində hər 20 şagirdə 1 kompüter nisbəti təmin edilmişdir. Halbuki proqramaqədərki dövrdə bu göstərici 1000 şagirdə 1 kompüter nisbətində idi (6).

Ölkəmizin təhsil tarixində ilk dəfə olaraq fənlər üzrə elektron təlim materialları və əyani vəsaitlər hazırlanıb məktəblərə çatdırılmış, bir neçə məktəbdə “elektron məktəb” layihəsinə başlanmışdır. Proqramın tələbinə uyğun olaraq dünyanın İKT sahəsində tanınmış Mikrosoft, “Intel”, “Cisco Systems”, “HP” şirkətləri ilə birgə layihələr üzrə səmərəli əməkdaşlıq edilmiş, 40.000-dən artıq müəllim və məktəb rəhbəri treninqlərdən keçərək müvafiq bacarıqlara yiyələnmişdir.

“Məktəb şəbəkəsi” hesabat formasına uyğun təlim dilləri üzrə (siniflər göstərilməklə) hər dərs ilinə dair məlumatlar, ümumtəhsil məktəblərinin hər dərs ili üçün “Statistika hesabatı” (1-ÜM №-li forma) ilə bağlı məlumatlar bazaya daxil edilir, yığılan məlumatlar əsasında məktəblərdə şagird sıxlığı, müəllim-şagird nisbəti, pedaqoji işçilərin, şagirdlərin və siniflərin sayı, məktəb binasının vəziyyəti və İKT avadanlıqlarının sayı ilə bağlı hesabatlar alınır. Hər tədris ili üçün “Orta təhsil kursu” üzrə mərkəzləşdirilmiş qaydada keçiriləcək imtahanlarla bağlı buraxılış sinif şagirdlərinin adlı siyahısı məlumat bazasına yerləşdirilir. Buraxılış sinifləri üçün sınaq və yekun imtahanlar TİMS bazasının məlumatları əsasında aparılır. İmtahanların nəticələrinə görə şagirdlərə verilən şəhadətnamə, yaxud attestatların nömrələri məlumat bazasına daxil edilib (6).

Hazırda TİMS bazasında 1.400.000-dən çox şagird və 200.000-dən çox müəllim və digər işçilər haqqında məlumat yerləşdirilib. Təqdirəlayiq haldır ki, bazaya məlumatların daxil olunması məhz məktəblərin (Təhsil şöbələrinin)

özləri tərəfindən aparılır və həmin məlumatlar dərslər ili ərzində daim yenilənir (6).

Görülmüş işlərin nəticəsi olaraq statistik hesabatların proqram təminatı tərəfindən formalaşdırılması və həmin hesabatların məlumat bazası şəklində qəbul olunması imkanı yaranmışdır. Dövlət başçısının sərəncamı ilə təsdiq olunmuş “Təhsil sisteminin informasiyalaşdırılması üzrə Dövlət Proqramı (2008-2012-ci illər)” təhsil sahəsində İKT-nin tətbiqi üzrə daha həlledici mərhələnin başlanğıcı olmuşdur. Proqramın daha səmərəli idarə edilməsi məqsədilə Təhsil Nazirliyi nəzdində İnformasiya və kommunikasiya texnologiyaları idarəsi yaradılmışdır.

Proqrama əsasən 1000 məktəb genişzolaqlı sürətli internetlə təmin olunmuş, elektron tədris resursları bazası, vahid təhsil portalı yaradılmış, çevik idarəetmə və qərarqəbuletməyə xidmət edən DATA mərkəzi yaradılmışdır. Həmin mərkəzdə məktəblər üçün İKT resurslarından istifadə etmək, internetə yalnız bu mərkəz vasitəsilə qoşulmaq imkanı yaradılmışdır. DATA mərkəzin texniki imkanları şagirdlərin təhsilyönümlü məlumat və təsvirlərdən istifadəsini, zərərli informasiya və təsvirlərdən təcrid olunmasını mümkün edir.

Proqram çərçivəsində məktəbəqədər, ümumtəhsil, texniki-peşə, orta ixtisas məktəbləri İKT avadanlığı ilə təmin ediləcək, təhsil müəssisələrində şəbəkə infrastrukturunu yaradılacaq, fənlər üzrə elektron tədris və metodiki vəsaitlər hazırlanacaq, müəllimlər və rəhbər heyət üçün treninqlər və ixtisasartırma tədbirləri təşkil ediləcək. Təkmil məlumat bazasının formalaşdırılması və çevik idarəetmənin tətbiqi məqsədilə bütün təhsil pillələrinin əhatə olunması məqsədilə Nazirlikdə Təhsilin İdarəolunmasının Məlumat Sistemi (TİMS) modullarının artırılması və sistemin təkmilləşdirilməsi, rayon, şəhər təhsil şöbələrində TİMS-in qurulması, istifadəçilərin hazırlanması da nəzərdə tutulmuşdur (6).

Son illərdə Azərbaycan iqtisadiyyatında, xüsusən də hidrokarbon resursları sahəsində aparılan hərtərəfli siyasət nəticəsində ölkənin demək olar ki, bütün sosial-iqtisadi sektorlarında mühüm nailiyyətlər əldə olunmuşdur. Neftdən əldə edilən gəlirlər vasitəsi ilə ölkə iqtisadiyyatının sürətli inkişafı tikinti, infrastruktur, bank-maliyyə və başqa sahələrdə olduğu kimi, təhsil, səhiyyə, əhalinin sosial təminatı və insan inkişafı üçün vacib olan digər sahələrdə də davamlı inkişafa təkan vermişdir. Bu müddət ərzində təhsil və gənclərlə əlaqədar həyata keçirilmiş çoxşaxəli dövlət siyasətinin bir nümunəsi kimi yalnız Təhsil Nazirliyi tərəfindən icra olunmuş proqramların bir neçəsini sadalamaq olar (2):

- 2008-2012-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında təhsil sisteminin informasiyalaşdırılması üzrə Dövlət Proqramı: proqram ölkə səviyyəsində məktəblərdə informasiya texnologiyalarının və kommunikasiyanın maksimal dərəcədə yüksək səviyyəyə çatdırılması üçün həyata keçirilir.

- Azərbaycan Respublikasında texniki peşə təhsilinin inkişafı üzrə Dövlət Proqramı (2007-2012): texniki peşə təhsilinin gücləndirilməsi, yüksək səviyyəli kadrların hazırlanması, ölkənin iqtisadi inkişafına təkan verən bacarıqların hazırlanmasına xidmət edir.

- 2007-2015-ci illərdə Azərbaycan gənclərinin xarici ölkələrdə təhsili üzrə Dövlət Proqramı: yüksək savada və biliyə malik olan insan kapitalının inkişafı üçün müxtəlif sahələrdə dünya təcrübəsinə malik professional mütəxəssislərin, idarəçilərin yetişdirilməsi üçün həyata keçirilir. Hazırda xarici ölkələrdə dövlət proqramları əsasında təhsil almış və hazırda təhsil alanların sayı 5000 nəfərə çatdırılmışdır.

- 2009-2013-cü illərdə Azərbaycan Respublikasının ali təhsil sistemində islahatların keçirilməsi üzrə Dövlət Proqramı: ali təhsil məzmununun “Boloniya” prosesi prinsiplərinə uyğunlaşdırılması, müasir cəmiyyətin tələblərinə cavab verən, iqtisadiyyata əsaslanan bilik və bacarıqların yüksəldilməsi yolu ilə ali təhsildə islahatların həyata keçirilməsi.

2021-ci ilin 2 fevralında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan 2030: Gələcəyə Baxış” inkişaf konsepsiyası böyük əhəmiyyətə malik olan strateji bir sənəddir. Konsepsiyada yoxsulluğun azaldılması, məşğulluğun səviyyəsinin yüksəldilməsi, həssas qrupların sosial müdafiəsi, sahibkarlığın inkişaf etdirilməsi, təbii sərvətlərdən istifadənin azaldılması və digər məsələlər barədə əsaslı inkişaf proqramı ortaya qoyulmuşdur. 2030-cu ilədək Azərbaycanda milli inkişaf strategiyasının istiqamətlərini müəyyənləşdirən bu sənəddə təhsilə bilavasitə və birbaşa aidiyyəti olan hissələrdə elmi potensialın möhkəmləndirilməsi, innovasiya fəaliyyətinin dəstəklənməsi, informasiya və kommunikasiya texnologiyalarının inkişafı, informasiya cəmiyyətinə keçidin təmin edilməsi, insan kapitalının inkişafı və müasir təhsil sisteminin formalaşdırılması kimi prioritetlər irəli sürülmüş, konkret fəaliyyətlər müəyyənləşdirilmişdir.

“Azərbaycan 2030: Gələcəyə Baxış” konsepsiyasının təhsillə bağlı ana xəttinə uyğun olaraq, 2013-cü ilin 24 oktyabrında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı ilə “Azərbaycan Respublikasında Təhsilin İnkişafı üzrə Dövlət Strategiyası” qəbul edilmişdir. Strategiya Azərbaycan Respublikasında, keyfiyyət nəticələri və əhatəliliyinə görə dünya ölkələri sırasında aparıcı mövqe tutan, səriştəli müəllim və təhsil menecerlərinə, qabaqcıl texnologiyalara əsaslanan infraquruluşa malik təhsil sisteminin yaradılması üçün beş strateji istiqamətdə genişmiqyaslı tədbirləri həyata keçirilmişdir (7,s.154-155):

- Birinci strateji istiqamət səriştəyə əsaslanan şəxsiyyətyönlü təhsil məzmununun yaradılmasına yönəlmişdir və təhsilin məktəbəqədər, ümumi, ilk peşə-ixtisas, orta ixtisas və ali olmaqla, bütün pillələri üzrə kurikulumların inkişafı kimi vacib hədəfi əhatə edir.

- İkinci strateji istiqamət təhsil sahəsində insan resurslarının müasirləşdirilməsini nəzərdə tutur. Bu istiqamət innovativ təlim metodlarını tətbiq edən, təhsilin məzmununun səmərəli mənimsənilməsini təmin edən səriştəli təhsilverənin formalaşdırılmasına xidmət edir və özündə təhsilverənlərin peşəkarlığının yüksəldilməsi, təhsilənlərin nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi üzrə yeni sistemlərin qurulmasını, təhsilənlərin istedadının aşkar olunması və inkişafı ilə bağlı, habelə xüsusi qayğıya ehtiyacı olanlar üçün inklüziv təlim metodologiyasının yaradılmasını ehtiva edir.

- Üçüncü strateji istiqamət təhsildə nəticələrə görə cavabdeh, şəffaf və səmərəli idarəetmə mexanizmlərinin yaradılmasını nəzərdə tutur. Bu istiqamət təhsil sistemində tənzimləmə və idarəetmənin qabaqcıl beynəlxalq təcrübə əsasında müasirləşdirilməsi, təhsil müəssisələrində nəticəyönlü və şəffaf idarəetmə modelinin, təhsilin keyfiyyətinin təminatı və idarə olunması üzrə yeni məlumat və hesabat sistemlərinin yaradılması kimi hədəfləri əhatə edir.

- Dördüncü strateji istiqamət müasir tələblərə uyğun və ömür boyu təhsili təmin edən təhsil infrastrukturunun yaradılmasını nəzərdə tutur. Bu istiqamət təhsil müəssisələrində informasiya-kommunikasiya texnologiyaları əsaslı təlim metodologiyasına uyğun infrastrukturun yaradılması, 156 təhsil müəssisələri şəbəkəsinin rasionallaşdırılması, distant təhsil, istedadlı və xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlar üçün təhsil və inkişaf, yaşlıların təhsili, peşə-ixtisas və təhsil məsələləri üzrə məsləhət xidmətləri göstərən regional universal mərkəzlərin, müasir təminatlı peşə-tədris mərkəzlərinin və komplekslərinin qurulması, kampusların yaradılması kimi tədbirləri ehtiva edir.

- Beşinci strateji istiqamət Azərbaycan Respublikasında iqtisadi cəhətdən dayanıqlı və dünyanın aparıcı təhsil sistemlərinin standartları ilə eyni səviyyəyə uyğun təhsil sisteminin maliyyələşdirilməsi modelinin qurulmasıdır. Bu istiqamət, o cümlədən müxtəlif mənbələrdən istifadə olunmaqla təhsili maliyyələşdirmə mexanizminin təkmilləşdirilməsini, təhsil müəssisələrinin adambaşına maliyyələşdirilməsinə keçidi, ödənişli təhsil xidmətlərinin göstərilməsinin dəstəklənməsini, Təhsilin İnkişafı Fondunun yaradılması nəzərdə tutulur.

Qeyd edək ki, Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin tabeliyində “Təhsilin İnkişaf Fondu” publik hüquqi şəxs yaradılmış və “Nizamnamə”si təsdiq edilmişdir. Fondun Nizamnamə fondu 1 (bir) milyon manat təşkil edir və nazirlik tərəfindən tabeliyindəki təhsil müəssisələrinin (peşə təhsil müəssisələri istisna olmaqla) büdcədən kənar vəsaitindən, habelə ödənişli təhsil xidmətləri göstərilməsindən əldə etdikləri gəlirlərdən ayırmalar hesabına təmin olunur.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycanda informasiya cəmiyyəti. Statistik məcmuə. Bakı, 2019, 124 s.

2. Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi, <http://www.edu.gov.az/view.php?lang=az&menu=12&id=2057>
3. Əliquliyev R.M., Mahmudov R.Ş. *İnformasiya cəmiyyətinin formalaşmasının multidisiplinar elmi-nəzəri problemləri // İnformasiya cəmiyyəti problemləri, 2016, №2, s. 3-18*
4. Əliyev Ə.Q., Şahverdiyeva R.O. *Innovativ müəssisələrin yaradılmasının strateji prinsip və prioritet istiqamətləri üzrə beynəlxalq tövsiyələrin analitik təhlili // İnformasiya cəmiyyəti problemləri, 2016, №2, s. 50-60*
5. Rzayev O.H., Məmmədov S.M., İsmayilov Ş.M. *Təhsilin idarə olunmasının əsasları. Dərs vəsaiti. Bakı: Mütərcim, 2010, 476 s.*
6. *Təhsil Nazirliyinin Strateji Planı (2010-2012-ci illər)*
7. *Təhsil və insan inkişafı* <https://www.undp.org › files › migration ›>